

הקשר בין עמדות ביחס להחזרת החטופים והחוסן הלאומי

יולי 2025

¹ פרופסור שאול קמחי

² ד"ר הדס מרציאנו

³ פרופסור יוחנן אשל

⁴ אריאל קאים

⁵ פרופסור ברוריה עדיני

המחקר הנוכחי מבוסס על שבע מדידות אורך שנערכו בקרב האוכלוסייה הבוגרת דוברת העברית בישראל לאורך מלחמת 'חרבות ברזל' (שאלון זהה שהועבר לאותם משיבים בזמנים שונים). המדידה השביעית נערכה החל מהיום הראשון למלחמה עם איראן, שנפתחה בהתקפה ישראלית ביום שישי ה-25-6-13 בשעת בוקר מוקדמת. התקפה זו הגיעה כ-21 חדשים מפרוץ מלחמת 'חרבות ברזל' שהחלה באוקטובר 2023. המחקר הנוכחי מבוסס על מדגם הכולל 745 משתתפים/ות שענו על כלל השאלונים בכל שבע המדידות (ראו דו"ח מחקר מדידה שביעית בכתובת:

https://med.tau.ac.il/sites/medicine.tau.ac.il/files/media_server/all-units/GABI/2024-225/updated%20from%20%D7%93%D7%95%D7%97%D7%9E%D7%93%D7%99%D7%93%D7%94%D7%A9%D7%91%D7%99%D7%A2%D7%99%D7%AA.pdf)

בדוח המחקר הנוכחי התמקדנו בשאלה אלו מנבאים, מבין משתני המחקר, מנבאים בצורה מובהקת את רמת החוסן הלאומי הממוצעת. המשתנים שנבדקו במחקר לאורך מלחמת 'חרבות ברזל' כוללים: חוסן קהילתי, חוסן אישי, תקווה, תסמיני דחק, תחושות סכנה, תחושות ייאוש (בחלק מהמדידות), תפיסת איומים, מידת התמיכה בממשלה, עמדות ביחס למאמצי הממשלה להחזרת החטופים, ומאפיינים דמוגרפיים (גיל, מגדר, השכלה, הכנסה למשפחה ביחס לממוצע בישראל, ומצב משפחתי. נספח 1 מפרט את השאלות על בסיסן נבחנו העמדות ביחס למאמצי הממשלה להחזרת החטופים ומידת התמיכה בממשלה).

הניתוח הסטטיסטי

בדיקת המנבאים של החוסן הלאומי נעשתה בעזרת ניתוח רגרסיה לינארית שבו הוכנסו כל משתני המחקר למשוואת הרגרסיה ולאחר מכן הוצאו המשתנים שלא ניבאו חוסן לאומי בצורה מובהקת (חשוב לציין כי בניתוח רגרסיה המשתנים מופקחים הדדית, כלומר, נבדקת תרומתם הייחודית של כול אחד מהמשתנים בלא תלות במשתנים האחרים). המשתנים שלא תרמו במובהק

¹ פרופסור שאול קמחי - Reswell - שיתוף פעולה בין לאומי לחקר החוסן וה-well-being, בית הספר לבריאות הציבור, הפקולטה למדעי הרפואה והבריאות ע"ש גריי, אוניברסיטת תל אביב, ופרופסור אמריטוס, מכללה אקדמית תל חי.
² ד"ר הדס מרציאנו, המרכז לחקר הדחק והחוסן, החוג לפסיכולוגיה, תל חי - אוניברסיטה בהקמה, המכון לעיבוד מידע וקבלת החלטות (מעמק"ה), אוניברסיטת חיפה.
³ פרופסור יוחנן אשל, המרכז לחקר הדחק והחוסן, תל חי - אוניברסיטה בהקמה, ופרופסור אמריטוס, אוניברסיטת חיפה.
⁴ אריאל קאים, Reswell, סטודנטית לתואר שלישי, החוג לניהול מצבי אסון וחירום, בית הספר לבריאות הציבור, הפקולטה למדעי הרפואה והבריאות ע"ש גריי, אוניברסיטת תל אביב.
⁵ פרופסור ברוריה עדיני, Reswell, ראש החוג לניהול מצבי אסון וחירום, בית הספר לבריאות הציבור, הפקולטה למדעי הרפואה והבריאות ע"ש גריי, אוניברסיטת תל אביב.

לניבוי החוסן הלאומי ולכן הוצאו מהניתוח בשלב השני היו: חוסן אישי, תסמיני דחק, תחושות סכנה, תפיסת איומים, מגדר, והכנסה.

שמונה משתנים נמצאו כמנבאים מובהקים של חוסן לאומי: בשלב ראשון בדקנו את התפלגות השכיחויות של שמונה המנבאים המובהקים של חוסן לאומי (ראו לוח 1) כמו גם את התפלגות ממוצע החוסן הלאומי (לוח 2). בשלב שני, הכנסנו משתנים אלה למשוואת הרגרסיה לפי מידת תרומתם לניבוי (ראו לוח 3).

לוח 1: התפלגות הציון הממוצע של המשתנים המנבאים במובהק את ממוצע החוסן הלאומי
(סולמות 1-5, % בקירוב)

סטיות תקן	ממוצע	5 - 4.6		4.5 – 3.6		3.5 – 2.6		2.5 – 1.6		1.5 – 1		טווח ציון ממוצע משתנה
		גבוה מאד		בינוני גבוה		בינוני		בינוני נמוך		נמוך מאד		
		%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	
.84	3.50	(11)	84	(39)	299	(38)	281	(9)	68	(3)	23	חוסן קהילתי
1.40	2.87	(17)	128	(18)	133	(23)	174	(18)	136	(23)	174	עמדות ביחס לחטופים
.93	3.68	(21)	155	(42)	314	(26)	196	(8)	62	(2)	18	תקווה
15.38	50.6	(31)	229	(18)	138	(21)	155	(18)	136	(12)	87	גיל
1.46	2.54	(13)	99	(17)	123	(19)	139	(14)	106	(37)	278	מידת התמיכה בממשלה
.91	2.38	(8)	60	(17)	130	(25)	185	(25)	190	(24)	180	ייאוש
.98	3.37	(12)	89	(33)	246	(40)	295	(11)	82	(4)	33	מורל
1.02	3.57	(21)	154	(35)	263	(25)	188	(18)	137	(.4)	3	השכלה

לוח 2: התפלגות הציון הממוצע של חוסן לאומי (סולם 1-6)

חוסן לאומי	נמוך מאד	נמוך	בינוני נמוך	בינוני	בינוני גבוה	גבוה מאד	ממוצע	סטיות תקן
N (%)	9 (1.2)	41 (5.6)	176 (23.6)	346 (47.1)	119 (16.2)	44 (6.2)	3.90	.84

לוח 3: ניבוי החוסן הלאומי במהלך המלחמה עם איראן (N=745) (לפי עוצמה יורדת של מידת הניבוי)

מנבא	B	SE	Beta
חוסן קהילתי	.301	.029	.303***
עמדות ביחס לחטופים	.138	.027	.231***
תקווה	.182	.027	.202***
גיל	.006	.001	.113***
מידת התמיכה בממשלה	.057	.029	.099*
ייאוש	-.090	.031	-.097*
מורל	.070	.029	.082*
השכלה	-.050	.021	-.061*
R ² (שונות מוסברת)			.51

*p<0.05; ***p<.001

התוצאות מצביעות על הממצאים הבאים: (א) המנבא הטוב ביותר של חוסן לאומי הוא החוסן הקהילתי: ככל שהמשיבים דיווחו על חוסן קהילתי גבוה יותר, כך הם דיווחו על חוסן לאומי גבוה יותר, ולהיפך ($p<.001$). (ב) המנבא השני בעוצמתו הוא העמדה ביחס לפעולות המבוצעות על ידי הממשלה להחזרת החטופים: ככול שהמשיבים דיווחו כי להערכתם הממשלה עושה מאמצים רבים יותר להחזרת החטופים, כך הם דיווחו על חוסן לאומי גבוה יותר, ולהיפך, ככול שהמשיבים דיווחו כי לדעתם הממשלה עושה פחות מדי מאמצים לשחרור החטופים, כך הם

דיווחו על חוסן לאומי נמוך יותר ($p < .001$). (ג) משתנה התקווה נמצא כמנבא מובהק, כמו במדידות הקודמות, לחוסן הלאומי: ככל שהמשיבים דיווחו על מידה רבה יותר של תקווה כך הם דיווחו על חוסן לאומי גבוה יותר, ולהיפך ($p < .001$). יש לציין כי במדידות הקודמות, רמת התקווה נמצאה כמנבא הטוב ביותר של רמת החוסן הלאומי. (ד) גיל נמצא כמנבא מובהק לחוסן לאומי: ככול שגיל המשיבים מבוגר יותר, כך הם דיווחו על חוסן לאומי גבוה יותר ($p < .001$), ולהיפך, ככול שהגיל צעיר יותר, כך דיווחו המשתתפים על חוסן לאומי נמוך יותר. (ה) מידת התמיכה בממשלה ניבאה במובהק חוסן לאומי: ככול שהמשיבים דיווחו על תמיכה רבה יותר בממשלה, כך הם דיווחו על חוסן לאומי גבוה יותר, ולהיפך, ככול שהמשיבים דיווחו על יותר התנגדות לממשלה, כך הם דיווחו על חוסן לאומי נמוך יותר ($p < .05$). (ה) מידת הייאוש ניבאה במובהק חוסן לאומי: ככל שהמשיבים דיווחו על ייאוש רב יותר, כך הם דיווחו על חוסן לאומי נמוך יותר, ולהיפך ($p < .05$). (ו) מורל ניבא במובהק חוסן לאומי: ככול שהמשיבים דיווחו על מורל גבוה יותר, כך הם דיווחו על חוסן לאומי גבוה יותר, ולהיפך ($p < .05$). (ז) השכלה ניבאה במובהק חוסן לאומי: ככול שהמשיבים דיווחו על השכלה נמוכה יותר, כך הם דיווחו על חוסן לאומי גבוה יותר, ולהיפך ($p < .05$). שמונת המנבאים המובהקים של חוסן לאומי מסבירים 51% מהשונות המוסברת של רמת החוסן הלאומי הממוצעת.

דיון

מאז המדידה השלישית לאורך מלחמת 'חרבות ברזל' בקשנו מהמשתתפים להעריך באיזו מידה הממשלה עושה מאמצים להחזיר את החטופים. במחקר הנוכחי העמדה ביחס לשאלה זו מהווה מנבא מובהק לחוסן הלאומי. יתרה מזאת, רכיב זה נמצא כמנבא השני בחשיבותו (לאחר החוסן הקהילתי): ככול שהמשיבים מעריכים שהממשלה לא עושה את המאמצים הנדרשים להחזרת החטופים מעזה, כך הם מדווחים על חוסן לאומי נמוך, ולהיפך. ניתן להסביר ממצא זה בטענה שככול שהמשיבים סבורים שהממשלה אינה משקיעה מאמצים ראויים ומספיקים להחזרת החטופים, הם מאוכזבים ומתוסכלים מפעלה ונותנים בה רמת אמון נמוכה יותר, דבר הפוגע משמעותית בחוסן הלאומי. יתרה מכך, הסבר זה תואם את הממצאים ממדידות קודמות של מחקרנו, שהראו כי מתנגדי הממשלה דיווחו על חוסן לאומי נמוך יותר בהשוואה לאלו התומכים בממשלה. ממצאי המחקר הנוכחי מצביעים על החשיבות שאזרחים רבים מייחסים לנושא החזרת החטופים בהתייחס לחוסן הלאומי.

יש לציין כי העמדות אודות מאמצי הממשלה להחזרת החטופים, כפי שבאו לידי ביטוי במחקר הנוכחי, מצביעות על כך שהנושא של עמדת האדם כלפי מאמצי החזרת החטופים הינו בעל חשיבות רבה יותר בהקשר לחוסן לאומי, בהשוואה למידת התמיכה הכללית בממשלה. ממצאים אלו מציעים שניתן להניח, בזהירות, שחלק מהאנשים שתומכים בממשלה באופן כללי, בכל זאת מאוכזבים מהפעולות הננקטות על ידיה לשם החזרת החטופים, ויש בכך כדי להפחית את החוסן הלאומי שלהם.

חוסן קהילתי ותקווה נמצאו גם במדידות הקודמות לאורך המלחמה כמנבאים חוסן לאומי, אולם המשקל היחסי שלהם היה שונה: רמת התקווה נמצאה במדידות הללו כמנבא הטוב ביותר לחוסן לאומי, בעוד שהחוסן הקהילתי היה מנבא פחות משמעותי. הסבר אפשרי לחשיבות החוסן הקהילתי בעת הזו יכול לנבוע מהמלחמה עם איראן, שבה לקהילה היה תפקיד מרכזי בהענקת עזרה הדדית ובתחושות ש"יש מי שיבוא לעזרי' במקרה הצורך, כמו במקרה של פגיעת טילים ונזקים לבתים. הסבר זה נמצא בהלימה עם הגישה של פיקוד העורף ומערכי החירום בישראל, לפיהם הקהילה מהווה את מקור העזרה החשוב ביותר אותו ניתן להכין ולהפעיל במצבי חירום. גורם הגיל כמנבא של חוסן לאומי אינו מפתיע ונמצא גם במדידות הקודמות: אנשים מבוגרים נוטים להיות בעלי עמידות טובה יותר מכמה סיבות אפשריות: אין להם דאגה לילדים צעירים, הניסיון בחיים מאפשר להם לראות את המציאות בפרופורציה, ויש להם תחושת ביטחון ש"נעבור גם את זה".

מסקנה

המסקנה העולה ממחקר זה היא שהחזרת כול החטופים מהווה נושא בעל חשיבות גבוהה לחוסן הלאומי של המדינה וניתן להעריך שערכו בהחזרתם יוביל לפגיעה קשה בחוסן הלאומי.

נספח 1

באיזו מידה, לדעתך, ממשלת ישראל עושה את המאמצים הנדרשים להחזרת החטופים?

במידה מעטה מאד	במידה מעטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאד
1	2	3	4	5

איך היית מגדיר/ה כיום את מידת תמיכתך בממשלה הנוכחית?

מתנגד מאד	מתנגד	לא מתנגד ולא תומך	תומך	תומך מאד
1	2	3	4	5